

Limitele imaginarului și realului în proza lui Răzvan Petrescu

Drd. Gabriela-Elena CONDREA (STAVĂR)
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *A writer and playwright discovered and led by the critic and theorist Mircea Martin, Răzvan Petrescu is an exceptional writer belonging to both the 90th generation and the 2000 generation and succeeds in his short prose works to achieve a contouring of the limits of the imaginary and the real. Presented by Alunita Cofan as a writer "auditory, a attentive and perceptive listener of category speech, which he builds and wields masterfully", Răzvan Petrescu's prose belongs to effervescent and boiling orality, having as its background an imaginary universe with unique characters.*

Keywords: *prose (short), imaginary, real, generation '90, Răzvan Petrescu*

Descoperit și îndrumat de către criticul și teoreticianul literar Mircea Martin, Răzvan Petrescu este un scriitor de excepție ce aparține atât generației '90, cât și generației douămiiste, operele sale realizând o conturare clară a limitelor dintre imaginar și real. Criticul Ion Simuț spera „într-un destin scriitoricesc de excepție, pentru care probabil, fascinația imaginarului, poetica visului vor concura serios fascinația realului”¹¹⁶, iar Alunița Cofan îl caracteriza ca fiind un scriitor „auditiv, un ascultător atent și perspicace al vorbirii categoriale, pe care o construiește și o mănuieste magistral”¹¹⁷, proza sa aparținând oralității efervescente și clocotitoare, având ca fond un univers imaginar cu personaje unice.

Considerat unul dintre cei mai valoroși prozatori, datorită apariției rare ale operelor sale, acestea stau la baza unei lumi ficționale cuprinse de real și imaginar, ce conțin reflectări și înfățișări ale propriei existențe. Imaginarul și realul au reprezentat din totdeauna elemente constitutive ale comportamentului uman. Gilbert Durand afirma o imposibilitate de reeducare a imaginarului, un imaginar născut din angoasă, acțiunile psihologice și experiențele socio-umane formând o adevărată pedagogie a imaginației. Spiritul este cuprins de un imaginar ce unește fantasticul, magia, analogia și gândirea.¹¹⁸

¹¹⁶ Iulian, Boldea, *Teme și variațiuni*, Editura EuroPress Group, București, 2012, p. 568

¹¹⁷ Eugen, Simion, (coord.), *Dicționarul general al literaturii române, P-R*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2004, p. 220

¹¹⁸ Gilbert, Durand, *Structuri antropologice ale imaginarului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 93

Raportul dintre real și imaginar din operele lui Răzvan Petrescu este analizat de către criticul Ion Simuț, accentuând noțiunea visului ce reprezintă un „act creator” în încercarea umanului de a se sustrage realității „faptele trăite fiind simulate prin exercițiul onoric”¹¹⁹.

Adesea comparat cu Daniile Harms și Raymond Carver deoarece „polimorfia stilistică a prozei sale trece, brusc sau prin finețuri intertextuale, de la realism la parabolic”, Răzvan Petrescu este situat ca și scriitor „între tradiția europeană a farsei absurde și a realismului parodic nord-american”¹²⁰. Acesta ocupă un loc aparte în rândul scriitorilor ficționari, a căror finețuri artistice îi conduc pe cititori atât către un stil tragi-comic absurd, inteligent și rafinat, cât și către originalitate.

Realul din operele lui Petrescu este reprezentat în concepția lui Eugen Simion printr-un „limbaj cu caracter individual, prin manifestările unei mici comunități umane”¹²¹. Existența propriu-zisă a personajelor, grotescul situațiilor în care acestea sunt puse, dar și drama sufletelor lor sunt prezentate cu mare măiestrie de către tânărul talentat. Liviu Petrescu atrage atenția asupra dramelor personajelor din volumul *Grădina de vară*, personaje depresive ce suferă tulburări și pierderi ale propriei identități, ce se aruncă în imaginarul propriu reconstruind în final memorii personale prin intermediul altor biografii. Povestirile acestui volum reprezintă o reacție al realismului postmodernist, iar modul în care perspectiva ironică se îmbină cu cea comică este în strânsă legătură cu realitățile din interiorul societății contemporane românești. Răzvan Petrescu nu creează povestiri la voia întâmplării, ci împletește strategic și laborios, vrăjindu-l pe cititor prin naturalețea și originalitatea scrierilor sale.

Volumul de povestiri *Eclipsa* surprinde rolul imaginarului, și anume acela de a purifica, conturând lumea exterioară prin transformarea sa în conștiință, prin construirea unor destine banale, dar adevărate, ale căror personaje dețin un limbaj propriu. Descrierile dintre cele mai diverse sunt realizate cu ajutorul celor mai mici detalii, limita dintre real și imaginar fiind permanent prezentă. Autorul transpune într-o manieră cutremurătoare cotidianul banal, iar descrierea realului este realizată într-o formă discontinuă și aleatorie. Fascinat de volumul de proză scurtă *Eclipsa*, Iulian Boldea descoperă elemente importante ale efectului epic precum „analiza” și „creația”, efecte pe care scriitorul le utilizează pentru a reflecta realitatea. Dificil de pus în antiteză, atât umorul, cât și tragicul prezent în operă ajută la reprezentarea în cele mai mici detalii ale realității.

¹¹⁹ Iulian, Boldea, *op.cit.*, p. 572

¹²⁰ Iulian, Boldea, *op.cit.*, p. 573

¹²¹ Eugen, Simion, *Un debut remarcabil* în Revista România Literară, Anul XXII, nr.23, joi 8 iun1989, p. 11

În articolul *Sufletul foamei* scris de către Alunița Cofan în *Caiete critice* sunt evidențiate temele volumului *Eclipsa* ce „fluctuează între fantasticul de factură kafkiană și recea observație a moravurilor familiale, sociale și politice, între remitierea faptelor banale și cutremurătoare drame proiectate în sisteme diferite, între înșelătoarea percepție medicală a fenomenului uman și instantaneele vivace ale existenței în poziție limită”¹²². Aceasta descoperă mai multe perspective narative utilizate de către autor printre care se numără și perspectiva „avec” în legătură directă cu perspectiva „par derriere”, o perspectivă a autorului omniscient tradițional. Perspectiva „de dehors”, una dintre cele mai utilizate de către Răzvan Petrescu, dar și cea mai importantă, în care autorul aude, observă și transcrie totul până la cel mai mic detaliu. Această tehnică narativă prezentă în volumul *Eclipsa* apare uneori întreruptă și nonconformistă, ce poate fi asemănată manierei kafkneriană datorită unei narațiuni realizate pe diferite voci.

Răzvan Petrescu explorează medii și teme diverse, cele mai multe aflate la limita dintre real și imaginar. „Refuncționarea mitului, transpunerea sa într-o ambianță modernă- reprezintă o modalitate epică sub impulsul căreia realismul e corectat prin intruziunea imaginarului. Percepția sa încarcă în aceste proze, de sensuri subtile, de acolade alegorice, precum și de o morală subiacentă”¹²³. Ruptura dintre real și fantastic este evidențiată de către mitul religios Cain și Abel din povestirea *Farsa*, în care atmosfera unui tribunal modern impresionează prin îmbinarea percepției realității cu elementele onirice¹²⁴.

Volumul de proză scurtă *Într-o după-amiază de vineri* este adus în prim plan în articolul *La un pas de Harms* din Revista *Adevărul literar și artistic* tocmai datorită tensiunilor pragmatice, dureroase și efervescente ale autorului ce transformă această operă într-un ars poetica. Atât personajele, cât și acțiunea volumului sunt rediate printr-o tăcere sfâșietoare ce se reduce la lumea imaginară a lui Răzvan Petrescu. Tristețea și sumbrul devin astfel mărci ale iraționalului, prozele volumului fiind caracterizate de Daniel Cristea-Enache ca fiind pline de dezechilibru și improvizație epică.¹²⁵

Răzvan Petrescu realizează în scrierile sale un portret real și dureros al României pornind de la disperarea sa, de la furia de a fi obligat să trăiască într-o societate plină de aparențe: „Sinistru comico-trista, naivă, naivă tembelă, amară,

¹²² Alunița, Cofan, *Sufletul foamei* în *Caiete critice* 10-12 (71-73)/1993, pp.119-121

¹²³ Iulian, Boldea, *Câteva noțiuni de epică* în Revista *Vatra*, Anul XXIII, nr.269, august 1993

¹²⁴ Articol accesat la data de 15.02.2020 <https://old.upm.ro/cci/CCI-04/Lit/Lit%2004%2005.pdf>

¹²⁵ Daniel, Cristea-Enache, *La un pas de Harms* în Revista *Adevărul literar și artistic*, Anul VI, nr.395, 23 noiembrie 1997, p. 5

înduioșătoare, superficială până la fundație, barbară, cu mintea plină de clișee din cele mai vechi timpuri și toate timpurile, automatisme pitorești– cum ar fi plăcutul automatism de a trăi fără scop – și neliniștitoare pentru cineva privind acest bîlci de-afară, din ploaie, cel mai exact fiind surprinsă magica trăsătură care ne dă sens, lipsa de sens, absența ridicol inocentă a tragicului, naționalul lasă, dom'le, că n-o fi foc, chiar atunci cînd e''¹²⁶.

În articolul *Printre oameni cu vise colorate* din Revista *Observatorul cultural* Diana Pîrvan-Jenaru realizează o imagine asupra scriitorului Petrescu ca fiind un „scriitor puternic, singularizîndu-se prin arta de a-și surprinde lectorul prin farmecul crud și în același timp delicat, iscat de subtilitatea duplicitară a umorului și a ironiei sau de vîrtejurile de expresivitate proprie atît imaginilor poetice, cît și conversațiilor în registru colocvialargotic”¹²⁷. Răzvan Petrescu reușește să îmbine cu măiestrie realul cu imaginarul și în volumul *Rubato*, în care personajele sunt îndepărtate de realul cutremurător, sunt deconectate de normalul firesc, deși continuă să se agațe de imaginar, realizând astfel monologuri retrospective pline de ironie.

Volumul este organizat în dialoguri și monologuri dramatice cu un rol esențial în realizarea textului. Personajele sunt conturate prin filtre și „unghiuri de observație indirectă prin intermediari”. „Această tehnică adaugă foarte mult(e) scenei ca atare. Secvența văzută de la o anumită distanță și din mai multe perspective se încarcă de greutatea suplimentară a acestora și de experiențele umane adăugate”¹²⁸. Momentul tranziției societății românești după perioada postdecembristă este marcată prin proza realistă realizată pe mai multe planuri transparente de către Răzvan Petrescu.

Variațiuni pe o temă de Vater-Puccini este un volum de interviuri în proză ce evidențiază înclinația autorului către fantastic. Răzvan Petrescu „dovedește mai degrabă o poftă nestăpînită de a face proză.[...]exercițiu de stil, realitatea și ficțiunea își dau mîna, iar stilul foarte personal al autorului răzbate de la fiecare colț de frază. Jocurile de cuvinte abundă, după cum extrem de numeroase sunt paralelele cu muzica și compoziția. Ironia caustică și cinismul (bine temperat) sunt în perfectă concordanță cu referințele savante ”¹²⁹. Imaginația scriitorului nu are limite, iar tipurile de narațiune utilizate precum

¹²⁶ Articol accesat la data de 24.03.2020

<https://www.observatorcultural.ro/articol/ritmurile-tristetii-3/>

¹²⁷ Articol accesat la data de 24.03.2020

<https://www.observatorcultural.ro/articol/printre-oameni-cu-visecolorate/>

¹²⁸ Articol accesat la data de 24.03.2020

<https://www.observatorcultural.ro/articol/ultima-imagine-i/>

¹²⁹ Articol accesat la data de 09.04.2020

<https://www.goodreads.com/book/show/20506159-varia-iuni-pe-o-temde-vater-puccini>

dialogul, monologul și memoriile accentuate de absurdul intens pun în valoare caracterul exploziv și efervescent al acestuia.

O imagine reală a societății românești este transpusă și în volumul *Scrisori către Mihai*. Relaxarea atipică a autorului în strânsă legătură cu ironia și sarcasmul stau la baza unui volum de memorialistică de mare anvergură în care este prezentată imaginea societății românești stăpânită de regimul comunist¹³⁰.

Realismul sfâșietor ce reprezintă piatra de temelie în cele mai multe dintre scrierile lui Răzvan Petrescu este evidențiat într-un mod original în ultimul volum de proză scurtă apărut după o pauză de douăzeci de ani, intitulat *Mandarina*, prin teme ce reflectă realitatea cotidiană. Petrescu se joacă cu destinele personajelor sale și cu inserțiile umoristice folosindu-se de o imaginație dusă la extrem. Acesta abordează teme și situații, conectează legături umane într-un mod ludic și ironic.

„Fluența discursului narativ, limpezimea frazei, predilecția pentru detaliu și pentru cromatica bogată, deschiderea spre un tip discursiv de notabilă amploare ideatică sunt mărcile stilistice ale acestui volum, după cum ratarea, sentimentul frustrării al angoasei, iubirea- cel mai adesea devoratoare și mutilantă- reprezintă relieful său tematic”¹³¹. Dacă ne-am îndrepta către afirmațiile lui Mircea Martin am descoperi faptul că Răzvan Petrescu face parte „din categoria acelor autori rari pentru care scrisul este bucurie și disperare în egală măsură, care se schimbă și se descoperă pe sine scriind”¹³².

În Revista *România Liberă*, Laurențiu Ulici acordă o importanță deosebită narațiunii lui Petrescu în articolul *Romanul ascuns* afirmând faptul că acesta „explorează răul existențial, cu aspecte adesea de nevroză, ba chiar de psihoză, provocat de sentimentul ratării- acut sau cronic- și, mai încăpător, de sentimentul inadaptării prin care personajele de diferite vârste și profesii se definesc în raport cu realitatea împrejmuitoare”¹³³. Personajele creațiilor lui Petrescu cuprind acea categorie a oamenilor ratați, inadaptați, nedumeriți, pierduți, aflați mereu la limita dintre real și imaginar. Acesta se evidențiază astfel ca fiind un bun observator de comportamente umane, singurătatea, frustrarea, angoasa și iubirea devenind teme principale cu ajutorul cărora este evidențiată limita dintre real și imaginar.

¹³⁰ Articol accesat la data de 15.05.2019 <http://www.bookblog.ro/recenzie/scrisori-catre-mihai/>

¹³¹ Iulian, Boldea, *op.cit*, p.572

¹³² Ibidem

¹³³ Laurențiu, Ulici, *Romanul ascuns* în Revista *România Liberă*, Anul LI, nr.14941, 27 martie 1993, p. 2

Răzvan Petrescu realizează prin scrierile sale un tablou cutremurător al societății românești contemporane, în care realul și imaginarul duc o luptă continuă. Împletirea elementelor tradiționale cu cele reale, multitudinea inserțiilor culturale din toate domeniile artistice îl consacără pe Răzvan Petrescu ca fiind unul dintre cei mai de seamă scriitori de proză scurtă din literatura română.

BIBLIOGRAFIE:

- Boldea, Iulian, *Teme și variațiuni*, Editura EuroPress Group, București, 2012
- Boldea, Iulian, *Câteva noțiuni de epică* în Revista *Vatra*, Anul XXIII, nr.269, august 1993
- Cofan, Alunița, *Sufletul foamei* în *Caiete critice* 10-12 (71-73)/1993
- Cristea-Enache, Daniel, *La un pas de Harms* în Revista *Adevărul literar și artistic*, Anul VI, nr.395, 23 noiembrie 1997
- Durand, Gilbert, *Structuri antropologice ale imaginarului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998
- Simion, Eugen, (coord.), *Dicționarul general al literaturii române, P-R*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2004
- Simion, Eugen, *Un debut remarcabil* în Revista *România Literară*, Anul XXII, nr.23, joi 8 iunie 1989
- Ulici, Laurențiu, *Romanul ascuns* în Revista *România Liberă*, Anul LI, nr.14941, 27 martie 1993
- Articol accesat la data de 15.02.2020 <https://old.upm.ro/ci/CCI-04/Lit/Lit%2004%2005.pdf>
- Articol accesat la data de 24.03.2020 <https://www.observatorcultural.ro/articol/ritmurile-tristetii-3/>
- Articol accesat la data de 24.03.2020 <https://www.observatorcultural.ro/articol/printre-oameni-cu-visecolorate/>
- Articol accesat la data de 24.03.2020 <https://www.observatorcultural.ro/articol/ultima-imagine-i/>
- Articol accesat la data de 09.04.2020 <https://www.goodreads.com/book/show/20506159-varia-iuni-pe-o-temde-vater-puccini>
- Articol accesat la data de 15.05.2019 <http://www.bookblog.ro/recenzie/scriori-catre-mihai>